

ทุนทางสังคมในชุมชนริมแม่น้ำโขงที่เสริมสร้างความสัมพันธ์ชายแดนไทย-ลาว

Social capital in the Huang Riverside communities for supporting the relationship of border Thailand – Laos

พรกมล ระหาญนอก¹

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาทุนทางสังคมในชุมชนริมแม่น้ำโขงที่เสริมสร้างความสัมพันธ์ชายแดนไทย-ลาว 2) วิเคราะห์ปัญหาการใช้ทุนทางสังคม และ 3) หาแนวทางส่งเสริมการใช้ทุนทางสังคมในชุมชนริมแม่น้ำโขงที่เสริมสร้างความสัมพันธ์ชายแดนไทย-ลาว โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มเป้าหมายคือ ตัวแทนกลุ่มอาชีพ ตัวแทนหน่วยงานของรัฐ ตัวแทนผู้นำชุมชน ตัวแทนปราชญ์ชาวบ้าน ตัวแทนชาวบ้าน และตัวแทนเยาวชน ที่ จำนวนทั้งสิ้น 30 ราย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง แบบสังเกต และประเด็นการสนทนากลุ่ม การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาควบคู่ไปกับการตรวจสอบแบบสามเส้า ด้านข้อมูลนำเสนอข้อมูลโดยใช้วิธีพรรณนาเชิงวิเคราะห์ ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ทุนทางสังคมในชุมชนริมแม่น้ำโขงที่เสริมสร้างความสัมพันธ์ชายแดนไทย-ลาว ในมิติปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในระดับปฐมภูมิ พบว่า มีความสัมพันธ์เชิงเครือญาติหลากหลาย เครือญาติจากการมีบรรพบุรุษเดียวกัน เครือญาติจากการแต่งงาน เครือญาติอุปถัมภ์ เครือญาติจากการทำธุรกิจร่วมกัน และเครือญาติจากการเป็นสมณะเพศ ปฏิสัมพันธ์ในระดับทุติยภูมิ พบว่า มีกลุ่มที่ก่อตั้งขึ้น โดยได้รับการสนับสนุน จากศูนย์พัฒนาสังคมจังหวัดเลย และมีกลุ่มที่ชุมชนก่อตั้งขึ้นโดยมีแกนนำที่ได้รับความเชื่อถือไว้วางใจจากชุมชนและหน่วยงานของรัฐ มิติทางสังคมวัฒนธรรม ชุมชนมีความเชื่อในพุทธศาสนา ความเชื่อเรื่องผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มีสำนึกทางประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ และมีแม่น้ำโขงเป็นสายใยความผูกพันของชุมชน

2. ปัญหาการใช้ทุนทางสังคมในชุมชนริมแม่น้ำโขงที่เสริมสร้างความสัมพันธ์ชายแดนไทย-ลาว จากการที่ชุมชนพึ่งพาอาศัย ช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างเครือญาติทำให้มีเครือข่ายการอพยพย้ายถิ่นเข้ามาอยู่ในประเทศไทยอย่างไม่ถูกต้องตามกฎหมาย ส่งผลให้เกิดปัญหาการไม่ได้รับสิทธิขั้นพื้นฐานที่รัฐจัดให้ประชาชนไทย ทำให้เกิดปัญหาสังคมอื่น ๆ ตามมา เช่น ปัญหาครอบครัว ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมจากสถานะที่ต้องพึ่งพา เป็นต้น

3. แนวทางการส่งเสริมการใช้ทุนทางสังคมในชุมชนริมแม่น้ำโขงที่เสริมสร้างความสัมพันธ์ชายแดนไทย-ลาว ด้านการพัฒนาสังคมระดับบุคคล ชุมชนเห็นว่ามีความเหมาะสมดีแล้ว ระดับชุมชน โดยการส่งเสริมกิจกรรมสืบสานประเพณีวัฒนธรรมสองฝั่งโขงและเชิญหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มาร่วมทุกกิจกรรม ในระดับนโยบายโดยการส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรมสองฝั่งโขง เป็นต้น ด้านการแก้ปัญหาสังคม โดยการก่อตั้งองค์กร นิติบุคคลที่ประกอบด้วยกรรมการที่เป็นคนในชุมชน ที่ได้รับความเชื่อถือไว้วางใจของชุมชนและหน่วยงานของรัฐ เป็นแกนนำในการแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนริมแม่น้ำโขง จังหวัดเลย

คำสำคัญ : ทุนทางสังคม พื้นที่ชายแดน ลุ่มแม่น้ำโขง ความสัมพันธ์ชายแดนไทย-ลาว

¹ นักศึกษา หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

Abstract

The purposes of this research were 1) to study the social capital for supporting a relationship of Thai-Lao bordering community along the Huang River, 2) to examine problems of using the social capital, and 3) to discover ways to support a relationship of Thai-Lao bordering community along the Huang River. The research was carried out with qualitative method and the target group consisted of 30 as representatives of career groups, government units, community leaders, local intellectuals, villagers, and youth. The tools used to acquire research data were semi-structural interviewing form, observation form, and focus group discussion guides. The data was analyzed with content analysis along with triangulation method and presented in a form of descriptive analysis.

The findings were as follows.

1. The social capital for supporting a relationship of Thai-Lao bordering community along the Huang River in Loei province as looking through the interrelationship at the primary level revealed that there were several relationships among relatives such as having the same ancestors, getting married, patronizing, co-doing business, and having an ordain as Buddhist monk. For the secondary level of interrelationship in the community, the study revealed that there was an establishment of a group supported by Provincial Social Development Center, Loei, and another group founded by key people that the community and the government unit trust. The objective of the establishment was to fix the problems featuring special characteristics of the border area. For the socio-cultural dimension, it revealed that the community had beliefs in Buddhism, in ghost and superstition and sacred things. Apart from those, the people in the community had social awareness on ethnic history. The Huang River was respected as the relationship link for the communities along the river.

2. The problems of the using social capital for supporting a relationship of Thai-Lao bordering community along the Huang River in Loei province could be identified that the relative help caused network migrating to Thailand illegally, which led to problems about common rights and citizenships. This also affected the family and social equality problems.

3. The approaches for using social capital to support the relationship of Thai-Lao bordering community along the Huang River in Loei province, as for the development in the level of individual person, the study revealed that the approaches were suitable at community level. The activities of cultural traditions along the Huang River should be promoted. Moreover the involved sectors in Lao PDR should be invited to participate in every activity. At policy level, Huang River cultural tourism should be promoted. For social problem solving, organizations should be established, which comprise the corporations of committee from the communities and the governments unit as the key people in solving problems and developing the communities along the Huang River in Loei province.

Keywords: social capital, bordering area, The Huang River, Thai-Lao relationship

ความเป็นมาของปัญหา

บริเวณชายแดนไทย-ลาว ที่มีแม่น้ำเหืองเป็นเส้นกั้นพรมแดน ในช่วงฤดูแล้งสามารถเดินทางข้ามไปมาหาสู่กันได้โดยสะดวก ราษฎรทั้งสองฝ่ายจึงลักลอบเข้าออกประเทศโดยผิดกฎหมายอยู่เสมอในลักษณะมาเยี่ยมญาติ เข้ามาซื้อของที่จำเป็นภายในครอบครัว รวมทั้งเข้ามารับจ้างทำงานตามหมู่บ้านบริเวณชายแดน (อภิชาติ ปานมุข, 2548) การพัฒนาเครือข่ายระบบคมนาคมและสาธารณูปโภค ทำให้การเดินทางระหว่างประเทศรวดเร็ว สะดวกสบาย ชายแดนจึงเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ของแรงงานข้ามชาติที่เดินทางไปทำงานในกรุงเทพฯ และต่อไปจังหวัดอื่นๆในประเทศไทย ซึ่งอาจก่อให้เกิดปัญหาอาชญากรรมข้ามชาติ การลักลอบค้ายาเสพติด การค้ามนุษย์ เป็นต้น (โสภิ อุ่นทะยา, 2556) ดังนั้นรัฐบาลจึงให้ความสำคัญกับการเตรียม ชุมชน และพื้นที่ชายแดนให้มีความพร้อมในการพัฒนา อีกทั้งยังต้องมีการพัฒนาความร่วมมือชายแดนไทยกับประเทศเพื่อนบ้านในการเตรียมการเพื่อเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (สุชาดา ทวีสิทธิ์, 2552)

ปัจจุบันความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับ สปป.ลาว ด้านที่มีแม่น้ำเหืองเป็นเส้นกั้นพรมแดน มีลักษณะความสัมพันธ์อันแนบแน่นของพื้นที่ ทั้งความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจ สังคม ความมั่นคง ตลอดจนวัฒนธรรมประเพณีที่มีความคล้ายคลึงและใกล้ชิดกัน (สำนักงานจังหวัดเลย, 2557) แนวคิดและความสำคัญของทุนทางสังคมเป็นที่ยอมรับขององค์กรพัฒนาทางประเทศต่างๆ เช่น องค์กรความร่วมมือเพื่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (Organization for Economic Co-operation and Development - OECD) ซึ่งตระหนักในคุณค่าของทุนทางสังคมว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจและการพัฒนาที่ยั่งยืนอันจะนำไปสู่ความผาสุกของคนในชาติ ในบริบทสังคมไทย ทุนทางสังคม

เป็นพลังที่มีอยู่ในชุมชนและสังคม ซึ่งเป็นลักษณะเด่นของสังคมไทย และยังเป็นพลังขับเคลื่อนให้ชุมชนสามารถสร้างความเข้มแข็งให้ตนเอง เกิดการเรียนรู้ในการแก้ปัญหาภายในชุมชน และนำไปสู่การพึ่งพาตนเองในระยะยาว (สุพรรณิ ไชยอำพร, มปป.)

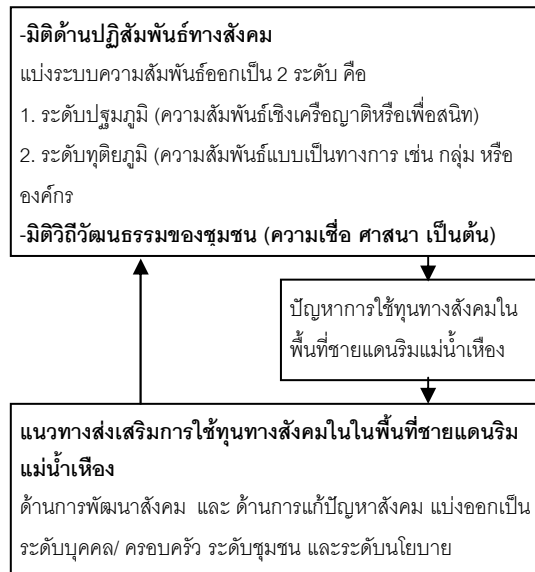
ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้ศึกษาจึงสนใจที่จะศึกษาว่าทุนทางสังคมในชุมชนริมแม่น้ำเหืองที่เสริมสร้างความสัมพันธ์ชายแดนไทย-ลาว มีลักษณะอย่างไร มีปัญหาการใช้ทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความสัมพันธ์ชายแดนไทย-ลาว อย่างไรบ้าง และควรมีแนวทางพัฒนาการใช้ทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความสัมพันธ์ชายแดนไทย-ลาว ให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้นอย่างไร ผลจากการศึกษาจะเป็นข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการหาแนวทางส่งเสริมการใช้ทุนทางสังคมของชุมชนเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาสังคมของชุมชนชายแดนลุ่มน้ำเหืองไทย-ลาว ให้ยั่งยืนต่อไป

นิยามศัพท์ ทุนทางสังคม หมายถึง ความไว้วางใจ การต่างตอบแทน ความเอื้ออาทร การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน แบ่งปันกัน ประกอบด้วย ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม และวิถีวัฒนธรรมของชุมชนที่สั่งสมสืบทอดกันมาเป็นสายใยของความผูกพัน เป็นสิ่งที่ทำให้ชุมชนอยู่ร่วมกันด้วยความรักใคร่สามัคคี เป็นตัวเชื่อมให้คนในชุมชนมีความสัมพันธ์เป็นกลุ่มหรือเครือข่าย

ทุนทางสังคมในชุมชนริมแม่น้ำเหือง หมายถึง ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม และวิถีวัฒนธรรมของชุมชนที่มีอยู่ในชุมชนริมแม่น้ำเหือง อำเภอท่าลี่ จังหวัดเลย แบ่งออกเป็นมิติด้านปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ประกอบด้วย ความสัมพันธ์เชิงเครือญาติ และความสัมพันธ์ของกลุ่มหรือองค์กร และมิติด้านวิถีวัฒนธรรมชุมชน เช่น ความเชื่อ ศาสนา ประเพณีวัฒนธรรม เป็นต้น ซึ่งชุมชนร่วมกันใช้ประโยชน์เพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาสังคม สนับสนุนการทำความดีของชุมชน

กรอบแนวคิดการวิจัย

ทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความสัมพันธ์ชายแดน
ไทย-ลาว

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาทุนทางสังคมในชุมชนริมแม่น้ำโขงที่เสริมสร้างความสัมพันธ์ชายแดน ไทย-ลาว
2. เพื่อวิเคราะห์ปัญหาการใช้ทุนทางสังคมในชุมชนริมแม่น้ำโขงที่เสริมสร้างความสัมพันธ์ชายแดน ไทย-ลาว
3. เพื่อค้นหาแนวทางส่งเสริมการใช้ทุนทางสังคมในชุมชนริมแม่น้ำโขงที่เสริมสร้างความสัมพันธ์ชายแดน ไทย-ลาว

วิธีดำเนินการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research)
มีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

กลุ่มเป้าหมาย

ผู้ศึกษาคัดเลือก จากผู้ที่เกี่ยวข้องกับทุนทางสังคมในชุมชนริมแม่น้ำโขงที่เสริมสร้างความสัมพันธ์ชายแดนไทย-ลาว และสามารถให้ข้อมูลในประเด็นการ

สัมภาษณ์ ประเด็นการสนทนากลุ่ม และมีความเต็มใจในการให้ข้อมูล โดยใช้วิธีการเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจงโดยมีบุคคลที่เป็นเป้าหมายในการให้ข้อมูลจำนวนทั้งสิ้น 30 คน ประกอบด้วย 1) ตัวแทนผู้ประกอบการอาชีพ องค์กรเอกชน หรือเครือข่ายความร่วมมือ จำนวน 5 คน 2) ตัวแทนหน่วยงานของรัฐ จำนวน 5 คน 3) ตัวแทนผู้นำชุมชน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน พระสงฆ์ จำนวน 5 คน 4) ตัวแทนปราชญ์ชาวบ้านจำนวน 5 คน และตัวแทนชาวบ้านจำนวน 10 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การค้นคว้าจากข้อมูลทุติยภูมิ ผู้ศึกษาได้ค้นคว้าและเก็บรวบรวมข้อมูลจาก เอกสาร ครอบคลุมทั้งรายงานการศึกษาทางวิชาการ รายงาน การวิจัย หนังสือบทความและวารสาร
2. แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง แบ่งออกเป็น 2 ตอน ประกอบด้วยประเด็นข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์ และประเด็นทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความสัมพันธ์ชายแดน
3. แบบสังเกต
4. ประเด็นการสนทนากลุ่ม ครอบคลุมในประเด็น ดังนี้ 1) ประเด็นการค้นข้อมูลสู่ชุมชน เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ประกอบด้วยประเด็น (1) ทุนในสังคม ที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ชายแดนไทย-ลาว (2) ความสัมพันธ์เชิงเครือญาติของชุมชนริมแม่น้ำโขง อำเภอท่าลี่ จังหวัดเลย 2) ประเด็นการมีกลุ่มองค์กร หรือเครือข่ายในชุมชน มีประเด็นการสนทนากลุ่มเพื่อค้นหา กลุ่มหรือองค์กร หรือเครือข่าย ที่รวมกลุ่มหรือก่อตั้งขึ้นเพื่อพัฒนาสังคมหรือแก้ปัญหาสังคมในชุมชนริมแม่น้ำโขง และ 3) ประเด็นการวิเคราะห์ปัญหาการใช้ทุนทางสังคมในชุมชนริมแม่น้ำโขง ที่เสริมสร้างความสัมพันธ์ชายแดนไทย-ลาว ประกอบด้วยประเด็นการสนทนากลุ่ม เพื่อค้นหา

ปัญหา และสาเหตุของการใช้ทุนทางสังคมในชุมชนริมแม่น้ำโขง ที่เสริมสร้างความสัมพันธ์ชายแดนไทย-ลาว

5. ประเด็นการประชุมกลุ่มย่อย ครอบคลุมในประเด็น ดังนี้ 1) ประเด็นการคืนข้อมูลสู่ชุมชน ประกอบด้วย ประเด็นคือ ทุนทางสังคมและปัญหาการใช้ทุนทางสังคมในชุมชนริมแม่น้ำโขง ที่เสริมสร้างความสัมพันธ์ชายแดนไทย-ลาว 2) ประเด็นการค้นหาแนวทางส่งเสริมการใช้ทุนทางสังคมในชุมชนริมแม่น้ำโขงที่เสริมสร้างความสัมพันธ์ชายแดนไทย-ลาว ประกอบด้วย ประเด็นการประชุมกลุ่มย่อย ประกอบด้วย ประเด็นค้นหาแนวทางการส่งเสริมทุนทางสังคมในชุมชนริมแม่น้ำโขงที่เสริมสร้างความสัมพันธ์ชายแดนไทย-ลาว ด้านการพัฒนาสังคม และด้านการแก้ปัญหาสังคม โดยพิจารณาแนวทางส่งเสริมทุนทางสังคมในระดับบุคคลหรือครอบครัว ระดับชุมชน และระดับนโยบาย

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ที่ได้จากการสัมภาษณ์ ควบคู่ไปกับการตรวจสอบข้อมูลจากการคืนข้อมูล และการสนทนากลุ่ม เพื่อให้ได้ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่มีความตรงและถูกต้อง และนำเสนอโดยใช้วิธีพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Descriptive analysis)

ผลการวิจัย

การศึกษาทุนทางสังคมในชุมชนริมแม่น้ำโขงที่เสริมสร้างความสัมพันธ์ชายแดนไทย-ลาว ผู้ศึกษานำเสนอผลการศึกษา ในประเด็นดังนี้

ทุนทางสังคมในชุมชนริมแม่น้ำโขงที่เสริมสร้างความสัมพันธ์ชายแดนไทย-ลาว

ผู้ศึกษาพิจารณาในมุมมองปฏิสัมพันธ์ทางสังคม และวิถีวัฒนธรรมของชุมชนที่มีอยู่ในชุมชนริมแม่น้ำโขง อำเภอท่าลี่ จังหวัดเลย พบว่าทุนทางสังคมที่ทำให้ชุมชนริมแม่น้ำโขง มีความไว้วางใจ ช่วยเหลือเกื้อกูล แบ่งปัน

อยู่ร่วมกันด้วยความรักใคร่สามัคคีเป็นหมู่เหล่า สนับสนุนให้ชุมชนชายแดนไทย-ลาว ร่วมกันทำกิจกรรมต่างๆ ทั้งด้านการพัฒนาและแก้ปัญหาสังคม มีดังนี้

1. มิติด้านปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ทำการศึกษาความสัมพันธ์ใน 2 ระดับคือ ระดับปฐมภูมิกับระดับทุติภูมิ ผลการศึกษาปรากฏดังนี้

1.1 ระดับปฐมภูมิ ศึกษาความสัมพันธ์เชิงเครือญาติหรือเพื่อนสนิท จากการศึกษาโดยวิธีการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง พบว่ารูปแบบความสัมพันธ์เชิงเครือญาติในชุมชนริมแม่น้ำโขง อำเภอท่าลี่ จังหวัดเลย แบ่งออกเป็น 5 รูปแบบ ดังนี้คือ

1) เครือญาติจากการมีบรรพบุรุษเดียวกัน เกิดจากการย้ายถิ่นผู้คนในฝั่ง สปป.ลาว เข้ามาอยู่อาศัยตั้งหลักปักฐานในชุมชนริมแม่น้ำโขง ที่อยู่ภายใต้การปกครองของราชอาณาจักรไทย ส่วนใหญ่เข้ามาอาศัยในประเทศไทยมากกว่า 50 ปีแล้ว ปัจจุบันเป็นผู้สูงอายุที่มีลูกหลานเป็นคนไทยซึ่งผู้คน เหล่านี้ ยังมีญาติพี่น้องที่ยังมีชีวิตอยู่ใน สปป.ลาว และยังมีการติดต่อสอบถามข่าวคราว ไปเยี่ยมเยียนกันอยู่เสมอ เช่น ไปร่วมงานบวช งานแต่งงาน งานศพของญาติหรือคนในชุมชน รวมทั้งงานบุญตามประเพณี เนื่องจากเคยอยู่ในอาศัยในชุมชนนั้น จึงมีความรู้สึกผูกพันสนิทสนมคุ้นเคย และลูกหลานที่อยู่ฝั่ง สปป.ลาว จะเข้ามาเยี่ยมเยียนญาติพี่น้องในฝั่งประเทศไทย ในลักษณะมาเที่ยว มาร่วมงานบุญตามประเพณี รวมถึงมาอยู่อาศัยด้วยเพื่อหางานทำ ความสัมพันธ์ในรูปแบบเครือญาติที่มีบรรพบุรุษเดียวกันในรุ่นลูกหลานจึงยังคงเหนียวแน่นไม่เปลี่ยนแปลง

2) เครือญาติจากการแต่งงาน ผู้คนในชุมชนริมแม่น้ำโขง มีการแต่งงานข้ามสัญชาติไทย-ลาว จำนวนมาก มีทั้งผู้หญิงสัญชาติไทยแต่งงานกับผู้ชายสัญชาติลาว และผู้ชายสัญชาติลาวแต่งงานกับผู้หญิงสัญชาติไทย ซึ่งความสัมพันธ์ของผู้คนริมแม่น้ำโขงในรูปแบบการ

แต่งงาน มีมาตั้งแต่ในอดีตก่อนการกำหนดให้แม่น้ำเหืองเป็นเส้นแบ่งเขตแดนจาก จนถึงหลังจากปี ค.ศ. 1975 ที่ สปป.ลาว มีการเปลี่ยนแปลงการเมืองมาเป็นระบบสังคมนิยม การแต่งงานของผู้คนในชุมชนสองฝั่งแม่น้ำเหือง จึงเป็นการแต่งงานข้ามสัญชาติ อย่างไรก็ตามในปัจจุบันก็ยังคงมีการแต่งงานระหว่างคนหนุ่มสาวในชุมชนริมแม่น้ำเหือง โดย บ้า น้ำ อา นู ย่า ตา ยาย ยังมีการติดต่อขอหาลานเขยหลานสะใ้จากสปป.ลาว ให้กับลูกหลานในประเทศไทย หรือติดต่อขอหาลานเขยหลานสะใ้จากประเทศไทยให้กับลูกหลานที่อยู่ฝั่ง สปป.ลาว และจากการแต่งงานระหว่างไทย-ลาว ทำให้เกิดเครือข่ายญาติพี่น้องระหว่างคนไทยกับคนลาว ริมฝั่งแม่น้ำเหืองเหนียวแน่น

3) เครือญาติอุปถัมภ์ ชุมชนอำเภอทาลี จังหวัดเลย ให้ความหมายเครือญาติอุปถัมภ์ ว่าหมายถึงคนที่รู้จักสนิทสนมกัน มีความสัมพันธ์เป็นลูกป้าลูกน้าอยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน หรือเป็นนายจ้าง ชักชวนกันข้ามแม่น้ำเหือง มาประกอบอาชีพในประเทศไทย โดยมีลักษณะการประกอบอาชีพหลากหลาย ตัวอย่างเช่น ทำงานภาคเกษตร รับจ้างทั่วไป มาเฉพาะบางฤดูกาล ทำงานในโรงเลี้ยงหมู โรงไม้ สวนยาง เป็นต้น ทำงานบริการในร้านอาหาร ร้านคาราโอเกะ หรือทำงานบ้าน รับจ้างทั่วไป เป็นต้น

4) เครือญาติจากการทำธุรกิจร่วมกัน ตัวอย่างเช่น นักธุรกิจคนไทยทำการค้าขายวัสดุก่อสร้างให้กับลูกค้าคนลาว มีความสัมพันธ์กันแบบผู้ซื้อกับผู้ขาย แต่เมื่อผู้ซื้อที่เป็นคนลาวเจ็บป่วย ต้องการมาตรวจสุขภาพหรือมารักษาพยาบาลที่โรงพยาบาลในประเทศไทย ผู้ขายจะเป็นธุระไปรับไปส่งติดต่อพาไปโรงพยาบาล ไปเป็นเพื่อนหรือไปเป็นล่ามพูดคุยกับแพทย์หรือพยาบาล จะดูแลช่วยเหลือเป็นธุระให้เหมือนเป็นญาติพี่น้อง นอกจากนี้จากการศึกษายังพบว่า ผู้ประกอบธุรกิจในประเทศไทยส่วนใหญ่ จะมีเครือข่ายความเป็นญาติพี่น้องกับผู้ประกอบธุรกิจใน สปป.ลาว 5) เครือญาติจากการเป็นสมณะเพศ โดยการบวชพระ

หรือสามเณรแล้วมาจำพรรษาที่วัดในประเทศไทย พระบางองค์มีการสร้างเครือข่ายทำบุญทอดกฐินผ้าป่าไปยังวัดในหมู่บ้านที่อยู่ใน สปป.ลาว หรือพระเณรบางองค์เมื่อลาสิกขาบทแล้ว ก็แต่งงานมีครอบครัวกับผู้หญิงไทย ประกอบอาชีพสร้างครอบครัวอยู่ในประเทศไทย

1.2 ระดับทุติยภูมิ คือความสัมพันธ์แบบเป็นทางการ เช่น กลุ่มและองค์กร หรือเครือข่าย ดังนี้

1) กลุ่มที่ก่อตั้งโดยได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก มีดังนี้ (1) ศูนย์ประสานงานโครงการฟื้นฟูศักยภาพผู้ติดเชื้อ HIV อำเภอทาลี ได้รับการสนับสนุนจาก มูลนิธิรักไทย (2) ศูนย์ประสานงานผู้ติดเชื้อเขตอำเภอทาลี จังหวัดเลย โดยการสนับสนุนของกองทุนพัฒนาชุมชนจังหวัดเลย มีวัตถุประสงค์เพื่อให้คำแนะนำเกี่ยวกับ HIV ทำให้ผู้ติดเชื้อได้เข้าถึงสิทธิในการรักษาพยาบาล เป็นที่พักพิงของผู้ติดเชื้อที่ไร้ที่พึ่ง และพัฒนาอาชีพให้แก่สมาชิก (3) กลุ่มจักสานไม้ไผ่ ได้รับการสนับสนุนจากการสนับสนุนจากศูนย์พัฒนาสังคมจังหวัดเลย มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมผู้สูงอายุให้มีกลุ่มมีสังคมของตนเอง มีกิจกรรมยามว่าง และเป็นการออกกำลังกาย (4) กลุ่มถักหรือปักด้วยเชือกพลาสติก ได้รับการสนับสนุนจากการสนับสนุนจากศูนย์พัฒนาสังคมจังหวัดเลย มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาอาชีพแก่ผู้ติดเชื้อ (5) กลุ่มกลองยาว อำเภออาฮี ได้รับการสนับสนุนจากศูนย์พัฒนาสังคมจังหวัดเลย มีวัตถุประสงค์เพื่อไว้สำหรับต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง เป็นวงดนตรีสำหรับนำขบวนแห่งานประเพณีประจำบ้าน (6) ความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานราชการในพื้นที่ชายแดนของประเทศไทยกับประเทศลาว มีกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ทั้งในลักษณะที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่นวันขึ้นปีใหม่ วันสงกรานต์ อำเภอหรือเทศบาลจะเชิญหน่วยงานในพื้นที่ชายแดนประเทศลาวมาร่วมงานในลักษณะเดียวกันหน่วยงานฝั่งประเทศลาวก็เชิญ

หน่วยงานในประเทศไทยไปร่วมงานบุญ หรืองานประเพณีประจำปีเช่นเดียวกัน

2) กลุ่มที่ก่อตั้งโดยชุมชน มีดังนี้ (1) กองทุนหนองไม้ เพื่อสุขภาพตำบลอาฮี ก่อตั้งโดยสมาชิกในชุมชนที่เป็นครอบครัวสองสัญชาติ (สามีไทยภรรยาลาว สามีลาวภรรยาไทย) มีวัตถุประสงค์เพื่อขับเคลื่อนการเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐานในการรักษาสุขภาพ (2) กลุ่มออมทรัพย์ เกิดจากปัญหาภัยแล้งเมื่อปี พ.ศ. 2555 สมาชิกกองทุนหนองไม้หาหนองไม้เข้ากอง ทุนไม่ได้ ประกอบกับรัฐบาลมีนโยบายไม่ให้ทำลายป่าไม้ สมาชิกจึงมีมติร่วมกันให้เปลี่ยนจากการระดมทุนด้วยหนอง ไม้มาเป็นการออมเงิน (3) ศูนย์ประสานงานแรงงานต่างด้าว มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นศูนย์กลางในการติดต่อส่งข่าวสารจากหน่วยงานราชการไปยังชุมชนริมแม่น้ำเหือง และให้คำปรึกษาปัญหาต่างๆ ของชุมชนริมแม่น้ำเหือง

2. มิติด้านวิถีวัฒนธรรมของชุมชน ชุมชนริมฝั่งแม่น้ำเหือง มีความผูกพัน เป็นพี่เป็นน้อง มีการติดต่อไปมาหากันอย่างสม่ำเสมอ ช่วยเหลือเกื้อกูลแบ่งปันกัน จากการที่ชุมชนทั้งสองฝั่งมีทุนทางสังคมมิติด้านวิถีวัฒนธรรมของชุมชน ดังนี้

2.1 ความเชื่อเกี่ยวกับพุทธศาสนา ชุมชนริมแม่น้ำเหือง มีความเชื่อทางพุทธศาสนาเหมือนกัน จึงมีประเพณีวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนารวมถึงการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนตายเหมือนกัน

2.2 ความเชื่อเกี่ยวกับผีหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ชุมชนอำเภอทาลี มีความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ดังนี้

1) ความเชื่อเรื่องผีบ้านผีเมือง ตำบลอาฮี มีศาลเจ้าด้านอยู่ทางทิศเหนือและทิศใต้ เรียกว่าศาลเหนือศาลใต้ ชุมชนมีความเชื่อว่าผีเจ้าด้านเป็นผู้ปกป้องรักษา ดูแลทุกข์สุขของคนในชุมชน ป้องกันสิ่งชั่วร้ายหรือผีอันตรายไม่ให้เข้ามาในชุมชน คนในชุมชนทุกคนจะมาร่วมประกอบพิธีกรรม

แม้ว่าจะไปประกอบอาชีพที่อื่น ในวันไหว้ศาลทุกคนก็จะกลับมาร่วมประกอบพิธีดังกล่าว

2) ความเชื่อเกี่ยวกับเจ้าพ่อปากเหือง จากการศึกษาเอกสาร และการสัมภาษณ์ กล่าวถึงความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของแม่น้ำเหือง ไว้ในตำนานเจ้าพ่อปากเหืองว่า เจ้าพ่อปากเหือง เป็นผีทางน้ำที่ชุมชนริมแม่น้ำเหืองนับถือ จึงจัดพิธีกรรมบูชาเจ้าพ่อปากเหืองเป็นประจำทุกปี

3) ความเชื่อเกี่ยวกับผีเจือก ในสมัยก่อนแม่น้ำเหืองลึกมาก โดยเฉพาะบริเวณแก่งโตน เป็นบริเวณที่มีเกาะแก่งซึ่งเป็นก้อนหินจำนวนมาก ชาวบ้านจะเรียกพื้นที่บริเวณนี้ว่า “วังเจือก” ในฤดูฝนน้ำในลำน้ำเหืองจะมีสีแดงเข้ม ชุมชนริมแม่น้ำเหืองมีความเชื่อว่า เป็นอิทธิฤทธิ์หรืออำนาจของเจือก

2.3 เส้นทางประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ของคนไทยกับคนลาวในลุ่มแม่น้ำเหือง จากการศึกษาพบว่าชุมชนสองฝั่งแม่น้ำเหือง มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับประวัติการก่อตั้งชุมชนหมู่บ้าน ที่มีความสัมพันธ์กับความเชื่อเรื่องการมีบรรพบุรุษร่วมกันของคนสองฝั่งแม่น้ำเหือง ตัวอย่างเช่น ประวัติการก่อตั้งหมู่บ้านปากคาน หมู่ 2 ตำบลหนองผือ อำเภอทาลี จังหวัดเลย จากคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้าน เล่าว่า เดิมทีก่อนตั้งหมู่บ้าน ประมาณก่อน พ.ศ. 2400 มีชายผู้หนึ่งชื่อแสนแก้ว นำช้างของเจ้าเมืองแก่นท้าวมาเลี้ยงที่ปากคานแล้วไม่สามารถที่จะข้ามลำน้ำเหืองไปยังเมืองแก่นท้าวได้ เพราะน้ำมากท่วมลำน้ำเหือง ประกอบกับบริเวณที่นายแสนแก้วนำช้างมาเลี้ยงนั้นเป็นที่อุดมสมบูรณ์ จึงตั้งบ้านเรือนอาศัยอยู่บริเวณบ้านปากคาน จึงได้ชื่อว่าบ้านปากคาน

2.4 การมีแม่น้ำเหืองเป็นเสมือนเครื่องบ่งชี้สายสัมพันธ์ที่มีอยู่ร่วมกันระหว่างคนไทยกับคนลาว ในมุมมองของชุมชนท้องถิ่นแล้วแม่น้ำเหืองไม่ได้มีบทบาทหน้าที่เป็นเส้นแบ่งเขตแดนระหว่างประเทศไทยกับ สปป.ลาว แต่เป็น

สายน้ำที่เป็นเส้นทางคมนาคมไปมาหาสู่กันของญาติพี่น้อง เป็นแหล่งอาหารและรายได้ของชุมชนทั้งฝั่งไทยฝั่งลาว นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งน้ำสำหรับการประกอบอาชีพทางการเกษตร กล่าวได้ว่าแม่น้ำเหืองเป็นสายน้ำที่นำพาความอุดมสมบูรณ์ และเป็นเส้นทาง “เชื่อมโยง” ความผูกพันระหว่างผู้คนในชุมชนทั้งสองฟากฝั่งแม่น้ำ

ปัญหาการใช้ทุนทางสังคมในชุมชนริมแม่น้ำเหืองที่เสริมสร้างความสัมพันธ์ชายแดนไทย-ลาว

จากการศึกษาพบว่าปัญหาอันเนื่องมาจากการที่ชุมชนริมแม่น้ำเหืองมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม และวิถีวัฒนธรรมชุมชน อย่างแน่นแฟ้น โดยชุมชนมีการช่วยเหลือเกื้อกูล แบ่งปัน ส่งข้าวคราว ไปมาหาสู่กันระหว่างเครือญาติอย่างสม่ำเสมอ ส่งผลให้เกิดปัญหาดังนี้

1. ปัญหาจากการไม่มีสัญชาติไทย จากการศึกษาพบว่าชุมชนริมแม่น้ำเหือง จังหวัดเลย ส่วนใหญ่เป็นบุคคลที่ไม่มีสัญชาติไทย โดยครอบครัวส่วนใหญ่ในชุมชนจะมีคนที่ไม่ใช่สัญชาติไทยอยู่อาศัยด้วยในฐานะสามีภรรยา หรือญาติพี่น้อง ทำให้ประสบปัญหาในการดำรงชีวิต หรือการประกอบอาชีพของครอบครัวและชุมชนโดยรวม เนื่องจากบุคคลที่ไม่มีสัญชาติไทย ไม่สามารถทำใบขับขี่ได้ ผากถอนหรือกู้ยืมเงินในระบบการเงินไม่ได้ ไม่ได้รับสิทธิในการรักษาพยาบาลขั้นพื้นฐาน เป็นต้น ซึ่งเป็นภาระของครอบครัว หรือชุมชน เนื่องจากบุคคลที่ไม่มีสัญชาติไทยเหล่านี้เป็นสมาชิกของครอบครัวและชุมชน

2. ปัญหายาเสพติด เนื่องจากพื้นที่ชายแดนบริเวณริมแม่น้ำเหือง จังหวัดเลย มีพื้นที่ติดชายแดน สปป.ลาว 4 ตำบล 13 หมู่บ้าน เป็นระยะทาง 36 กิโลเมตร มีสภาพเป็นป่าเขา หน้าแล้งบางบริเวณน้ำแห้งขอด หรือมีน้ำตื้นเขิน บางบริเวณลำนํ้าแคบ หรือมีเกาะแก่งอยู่กลางลำน้ำ ทำให้ชุมชนทั้งสองฝั่งข้ามไปมาหากันได้สะดวก ทำให้ผู้ค้ายาหาช่องทางนำยาบ้าเข้ามาได้มากขึ้น ยากแก่การสอดส่องดูแลของเจ้าหน้าที่ จึงทำให้พื้นที่ชายแดนบริเวณ

ริมแม่น้ำเหือง เป็นจุดเสี่ยงที่มีการนำยาบ้าจากประเทศเพื่อนบ้าน ทำให้เกิดปัญหาผู้ค้าและผู้เสพยาเสพติดในชุมชน

3. ปัญหาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ จากการที่ชุมชนริมแม่น้ำเหือง มีบริการร้านอาหาร คาราโอเกะ และบริการที่พักรีสอร์ตในชุมชน จึงทำให้เสี่ยงต่อปัญหาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ รวมถึงชุมชนยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ ประกอบกับครอบครัวส่วนใหญ่ในชุมชนมีสามีหรือภรรยา เป็นบุคคลที่ไม่มีสัญชาติไทย ซึ่งเป็นผู้ไม่ได้รับสิทธิพื้นฐานด้านสุขภาพ หากครอบครัวมีผู้ติดเชื้อ จะมีปัญหาในการรักษาและควบคุมการแพร่ระบาดของโรค

4. ปัญหาความเหลื่อมล้ำ ถูกเอารัดเอาเปรียบ จากการอยู่ในสถานภาพที่ต้องพึ่งพา เนื่องจากเป็นผู้ไม่มีสัญชาติไทย เข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย มาอยู่อาศัยกับครอบครัว หรือญาติพี่น้อง ทำให้เสี่ยงต่อการถูกเอารัดเอาเปรียบจากผู้ที่มีสถานะเหนือกว่า นอกจากนี้ยังอาจเกิดปัญหาครอบครัวแตกแยก การหย่าร้าง หรือความสัมพันธ์นอกสมรส เนื่องจากพื้นที่ชายแดนเป็นพื้นที่ของการต่อสู้ดิ้นรนเพื่อมีชีวิตรอด ซึ่งอาจจำเป็นต้องแลกเปลี่ยนด้วยการเป็นผู้รองรับอารมณ์ทางเพศ

แนวทางส่งเสริมการใช้ทุนทางสังคมในชุมชนริมแม่น้ำเหืองที่เสริมสร้างความสัมพันธ์ชายแดนไทย-ลาว

ข้อเสนอแนะแนวทางส่งเสริมการใช้ทุนทางสังคมในชุมชนริมแม่น้ำเหืองที่เสริมสร้างความสัมพันธ์ชายแดนไทย-ลาว โดยการสนับสนุน เสริมสร้าง อนุรักษ์ฟื้นฟูให้เกิดกิจกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชนริมแม่น้ำเหือง มีดังนี้

1. ด้านการพัฒนาสังคม ในระดับบุคคลหรือครอบครัว ไม่มีความจำเป็นต้องส่งเสริมเนื่องจากเครือญาติในชุมชนริมแม่น้ำเหืองมีกิจกรรมร่วมกันทั้งด้านศาสนา ความเชื่อ ประเพณี วิถีชีวิต ตลอดจนด้านเศรษฐกิจ จึงมี

การติดต่อ ไปมาหาสู่กันอย่างสม่ำเสมอเป็นประจำทุกปี ในระดับชุมชน มีข้อเสนอแนะในประเด็นดังนี้ ควรเชิญหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบบริเวณริมแม่น้ำเหืองของ สปป.ลาว มาร่วมกิจกรรม สืบสานประเพณีหรือเทศกาล ประจำปีทุกปี และควรส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ชายแดนริมแม่น้ำเหือง ในระดับนโยบาย มีข้อเสนอแนะในการบูรณาการ และมีส่วนร่วมของชุมชน โรงเรียนในพื้นที่ อำเภอกำแพงแสน ควรส่งเสริมและสร้างจิตสำนึกรักท้องถิ่นและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของชุมชนริมแม่น้ำเหืองแก่เด็ก และเยาวชน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นควรส่งเสริม สนับสนุนให้ชุมชนมีการรวมกลุ่มหรือร่วมกันประกอบ กิจกรรมต่างๆ วัด ควรเป็นสถานที่สำหรับประกอบกิจกรรม ส่งเสริมให้ชุมชนประพฤติปฏิบัติ ยึดมั่นในคำสอนของพุทธ ศาสนา เป็นแหล่งขัดเกลาจิตใจของเด็กและเยาวชน

2. ด้านการแก้ปัญหาสังคม ในระดับบุคคลหรือ ครอบครัว หน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบควรมีกิจกรรมให้ความรู้สร้างจิตสำนึกตระหนักถึงความสำคัญเกี่ยวกับ (1) การวางแผนครอบครัว (2) การป้องกันโรคติดต่อจากเพศสัมพันธ์ และ (3) โทษและผลกระทบที่เกิดจากการใช้สารเสพติด (4) การพัฒนาอาชีพที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ และสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ในระดับชุมชน ควรมีการบูรณาการหน่วยงานในท้องถิ่นจัดตั้งศูนย์ คู่มาครองเด็กและเยาวชนริมแม่น้ำเหือง ในระดับนโยบาย รัฐ ควรสนับสนุนการจัดตั้งองค์กรนิติบุคคล ที่ประกอบด้วย กรรมการที่เป็นคนในชุมชน และมีคุณสมบัติ คือต้องเป็น บุคคลที่ได้รับการเชื่อถือ ไว้วางใจ และสามารถ ประสานงานกับหน่วยงานของรัฐได้ โดยต้องเป็นบุคคลที่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หน่วยทหารพราน ตำรวจ หน่วยงาน สาธารณสุข และหน่วยงานอื่นๆในพื้นที่ยอมรับ เชื่อถือ ไว้วางใจ เพื่อเป็นแกนนำในการแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชน ริมแม่น้ำเหือง จังหวัดเลย

อภิปรายผล

ทุนทางสังคมในชุมชนริมแม่น้ำเหือง จังหวัดเลย ที่เสริมสร้างความสัมพันธ์ชายแดนไทย-ลาว

ในมิติปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ชุมชนริมแม่น้ำเหือง จังหวัดเลย มีความความสัมพันธ์เชิงเครือญาติอย่างแน่นแฟ้น จากการมีความสัมพันธ์ทางสายเลือดโดยการสืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษเดียวกัน จากลักษณะความผูกพันระหว่างพี่น้องของเครือญาติ และการมีความเชื่อความศรัทธาทางพุทธศาสนา ส่งผลให้ชุมชนสองฝั่งแม่น้ำเหืองยังคงมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันอย่างสม่ำเสมอ มีความรักใคร่สามัคคีปรองดอง ช่วยเหลือเกื้อกูล และไว้วางใจกันฉันญาติ พี่น้องไม่เสื่อมคลาย นอกจากนี้การมีปฏิสัมพันธ์อย่างแน่นแฟ้นดังกล่าว ส่งผลให้ชุมชนริมแม่น้ำเหืองมีการสร้างเครือข่ายเชิงเครือญาติที่แน่นแฟ้นซับซ้อนยิ่งขึ้น เช่นการแต่งงานข้ามสัญชาติระหว่างลูกหลานของชุมชนสองฝั่งแม่น้ำเหือง การทำธุรกิจร่วมกัน รวมถึงเครือญาติอุปถัมภ์ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจากการจ้างงาน เป็นต้น อาจกล่าวได้ว่าทุนทางสังคมระดับปฐมภูมิ ที่มีอยู่อย่างแน่นแฟ้นในชุมชนชายแดนริมฝั่งแม่น้ำเหือง เป็นสิ่งที่ทำให้ชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข มีความสามัคคีปรองดอง ช่วยเหลือเกื้อกูล แบ่งปัน เลื้อ้อาหารต่อกัน ไม่มีปัญหาความขัดแย้งรุนแรงระหว่างประชาชนในพื้นที่ชายแดน นอกจากนี้ ทุนทางสังคมในระดับปฐมภูมียังส่งเสริมให้ชุมชนสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ และมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันในรูปแบบต่างๆ อย่างเหนียวแน่นและซับซ้อนมากขึ้น มีการติดต่อปฏิสัมพันธ์กัน เข้าร่วมประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและความเชื่อ มีส่วนร่วมงานบุญในวันสำคัญทางศาสนา รวมถึงเข้าร่วมพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน สอดคล้องกับปิ่นวดี ศรีสุพรรณ (2547) กล่าวว่า ปัจจัยที่จะก่อให้เกิดทุนทางสังคมคือ ความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดสนิทสนมกัน เช่นความสัมพันธ์ทางสายเลือด ได้แก่ ครอบครัว ญาติพี่น้อง ความสัมพันธ์จาก

ความสนิทสนม ได้แก่เพื่อน ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ ได้แก่ การอยู่ในชุมชนเดียวกัน ประเทศเดียวกัน เป็นต้น หากมองถึงภูมิหลังที่มาของเขตแดนไทย-ลาว ซึ่งทวีเกียรติ เจนประจักษ์ (2540) กล่าวว่า ในทางประวัติศาสตร์ไทยหรือเรียกว่าสยามในอดีตกับลาว มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ทั้งในทางเชื้อชาติ ขนบธรรมเนียมประเพณี ศาสนา วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์ในทางภูมิศาสตร์ที่ทั้งสองประเทศมีอาณาเขตประชิดติดกัน มาแต่อดีต พื้นที่บริเวณแม่น้ำโขง รวมถึงฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง ซึ่งไม่มีเขตแดนที่ชัดเจน จนถึง ค.ศ. 1893 จึงมีการทำสนธิสัญญากำหนดเขตแดนระหว่างดินแดนไทยกับลาวขึ้น แม่น้ำโขงจึงเป็นเส้นแบ่งกันกายภาพทางภูมิศาสตร์

มิติปฏิสัมพันธ์ระดับทุติยภูมิ ชุมชนริมแม่น้ำโขง จังหวัดเลย มีองค์กรหรือกลุ่มที่ก่อตั้งขึ้นเพื่อช่วยเหลือคนในชุมชนทั้งได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก และหน่วยงานราชการ เนื่องจากชุมชนริมแม่น้ำโขง เป็นพื้นที่ชายแดนที่มีลักษณะเฉพาะ ชุมชนมีความรู้สึกขาดความไว้วางใจ และหวาดกลัว เนื่องจากเข้ามาอยู่อาศัยในพื้นที่ในรูปแบบที่หลากหลาย จึงมีแกนนำในการก่อตั้งกลุ่มโดยชุมชนเอง เพื่อแก้ปัญหาที่ชุมชนกำลังประสบอยู่ มีการตั้งคณะกรรมการจากบุคคลที่ชุมชนรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน ได้รับความเชื่อถือ ไว้วางใจของชุมชน เข้าใจบริบทของชุมชน และพูดในสิ่งที่ชุมชนต้องการ มีกิจกรรมการประชุมขอความคิดเห็น มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินงานของกลุ่ม สอดคล้องกับ สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (2552) กล่าวว่า โดยหลักการธรรมชาติทุนทางสังคม เป็นการเกิดโดยสมัครใจของกลุ่มคน และหากภายใต้สถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง ชุมชนสามารถคิดค้นวิธี การสร้างความไว้วางใจกันในช่วงที่ใหญ่ขึ้น ก็สามารถขยายขนาดของกลุ่มได้ นอกจากนั้นหากภาครัฐเข้ามาช่วย ตัวอย่าง เช่น ช่วยเรื่องการออกแบบผลิตภัณฑ์ การพัฒนาคุณภาพสินค้าและภาคธุรกิจเข้ามาช่วยเรื่องทักษะการ

จัดการและการตลาด ขนาดของเครือข่ายทุนทางสังคมก็อาจขยายเพิ่มได้ ทุนทางสังคมจะเข้มแข็งหรือมีประสิทธิภาพได้

ด้านมิติทางสังคมวัฒนธรรม ชุมชนริมแม่น้ำโขงมีความผูกพันเป็นเครือข่ายเครือญาติ มีการติดต่อไปมาหากันอย่างสม่ำเสมอ ช่วยเหลือเกื้อกูล แบ่งปันกัน เนื่องจากชุมชนมีความเชื่อเกี่ยวกับพุทธศาสนาเหมือนกัน จึงมีประเพณี วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนารวมถึงการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนตายคล้ายคลึงกัน ดังนั้นชุมชนริมแม่น้ำโขง จึงมีกิจกรรมทางศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม และมาร่วมประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและความเชื่อร่วมกันอยู่เสมอๆ สอดคล้องกับ ปนัดดา ภูเจริญศิลป์ และคณะ (2555) กล่าวว่า ประเพณีเป็นกฎเกณฑ์ แบบแผนที่สังคมกำหนดไว้ใช้ร่วมกันในสมาชิกของสังคมนั้น จึงถือเป็นเครื่องหมายบอกความเป็นพวกเป็นหมู่เดียวกันของผู้ที่ยึดถือประเพณีเดียวกัน เมื่อมีการปฏิบัติสืบต่อกันมาทำให้เกิดความผูกพันของสมาชิกในสังคม จึงเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวกลุ่มคนให้อยู่ร่วมกันได้อย่างมั่นคง

ข้อค้นพบใหม่จากการวิจัย จากการศึกษาพบว่า ชุมชนริมแม่น้ำโขงส่วนใหญ่เป็นบุคคลที่ไม่มีสัญชาติไทย แต่คิดว่าตนเองเป็นคนไทย เนื่องจากอยู่อาศัยในพื้นที่นี้นานตั้งแต่ยังหนุ่มสาว ปัจจุบันมีลูกหลานประกอบอาชีพอยู่ในประเทศไทย ส่วนคนหนุ่มสาวที่แต่งงานกับคนไทยก็คิดว่าตนเองไม่ใช่คนต่างด้าว จึงไม่ไปตรวจสอบสิทธิ์ ตามโครงการสำรวจจัดทำทะเบียนประวัติและเอกสารแสดงตนตามยุทธศาสตร์การจัดการปัญหาสถานะและสิทธิของบุคคล เพื่อผ่อนผันให้อยู่อาศัยในประเทศไทยในลักษณะชั่วคราวอย่างเป็นทางการ และนอกจากนี้แรงงานที่เข้ามาทำงานในฝั่งประเทศไทยส่วนใหญ่ก็ไม่ขึ้นทะเบียนแรงงานต่างด้าว เช่นเดียวกัน เนื่องจากไม่ต้องการมีนายจ้างแบบผูกขาด เพราะต้องมีนายจ้างหรือเจ้าของบ้านรับรองจึงจะขึ้นทะเบียนต่างด้าวได้ ชุมชนริมแม่น้ำโขง จังหวัดเลย จึงเป็น

ชุมชนต่างดาวที่ไม่ได้รับสิทธิในการรักษาพยาบาล และไม่มีสิทธิในการประกอบอาชีพในประเทศไทยอย่างถูกต้องตามกฎหมาย แต่ชุมชนก็สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข จากความสัมพันธ์เป็นญาติพี่น้อง และมีความเชื่อในพุทธศาสนา คนในชุมชนจึงช่วยเหลือเกื้อกูล เอื้ออาทร แบ่งปันกัน

สรุปผลการวิจัย

ชุมชนริมแม่น้ำเหืองมีทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความสัมพันธ์ชายแดนไทย-ลาวในมิติด้านปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในระดับปฐมภูมิ ประกอบด้วย ความสัมพันธ์เชิงเครือญาติจากการมีบรรพบุรุษเดียวกัน ความสัมพันธ์เชิงเครือญาติจากการแต่งงาน เครือญาติอุปถัมภ์ เครือญาติจากการทำธุรกิจร่วมกัน และเครือญาติจากการเป็นสมณะเพศ ในระดับทุติยภูมิ ประกอบด้วย กลุ่มที่ก่อตั้งโดยได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก ศูนย์ประสานงานผู้ติดเชื้อเขตอำเภอท่าลี่ จังหวัดเลย กลุ่มจักสานไม้ไผ่ กลุ่มถักหรือปักด้วยเชือกพลาสติก กลุ่มกลองยาว อำเภออาฮี และกลุ่มที่ก่อตั้งโดยชุมชน คือกองทุนหนองไม้เพื่อสุขภาพ ตำบลอาฮี กลุ่มออมทรัพย์ และศูนย์ประสานงานแรงงานต่างดาว

มิติด้านวิถีวัฒนธรรมของชุมชน ชุมชนริมแม่น้ำเหือง มีความผูกพันเป็นพี่เป็นน้อง มีการติดต่อไปมาหากันอย่างสม่ำเสมอ ช่วยเหลือเกื้อกูล แบ่งปันกัน จากการที่ชุมชนมีความเชื่อเกี่ยวกับพุทธศาสนาเหมือนกัน จึงมีประเพณีวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนา รวมถึงการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต ตั้งแต่เกิดจนตายคล้ายคลึงกัน ประกอบกับชุมชนทั้งสองฝั่งมีความรู้สึกผูกพันเป็นเครือญาติ เมื่อถึงวันสำคัญหรือมีการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาญาติพี่น้องจะมาช่วยงานบุญกัน นอกจากนี้ยังมีความเชื่อเกี่ยวกับผีหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อเรื่องผีบ้านผีเมือง ผีเจ้าด่านเจ้าพ่อปากเหือง และผีเงือกที่คอยปกป้องรักษาคนในชุมชนแม่น้ำเหืองให้มีความสุข ประสบความสำเร็จ และปลอดภัยจากอันตราย

ต่างๆเหมือนกัน รวมถึงการมีสำนึกทางประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ของคนไทยกับคนลาวในลุ่มแม่น้ำเหือง ที่มีความสัมพันธ์กับความเชื่อเรื่องการมีบรรพบุรุษร่วมกันของคนสองฝั่ง และการมีแม่น้ำเหืองเป็นเสมือนเครื่องบ่งชี้สายสัมพันธ์ที่มีอยู่ร่วมกันระหว่างคนไทยกับคนลาว จากการที่ชุมชนชายแดนริมแม่น้ำเหืองมีความสัมพันธ์เชิงเครือญาติที่แน่นแฟ้น มีการช่วยเหลือเกื้อกูล พึ่งพาอาศัยแบ่งปัน และไปมาหาสู่กันอย่างสม่ำเสมอ ส่งผลให้เกิดปัญหาในพื้นที่ชายแดนดังนี้คือ ปัญหาจากการไม่มีชื่ออยู่ในระบบทะเบียนราษฎร ทำให้ไม่ได้รับสิทธิขั้นพื้นฐานที่รัฐจัดให้ในฐานะประชาชนไทย ปัญหายาเสพติดจากการที่ชุมชนทั้งสองฝั่งข้ามไปมาหากันได้สะดวก ส่งผลให้มีผู้หาช่องทางยาเสพติดเข้ามา เนื่องจากบริเวณชายแดนมีสภาพพื้นที่ยากแก่การสอดส่องดูแลของเจ้าหน้าที่ ปัญหาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ ปัญหาครอบครัวและปัญหาความเหลื่อมล้ำ ถูกเอารัดเอาเปรียบจากการที่ต้องอยู่ในสถานะที่ต้องพึ่งพา

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

ผลจากการศึกษาบริบทชุมชนพบว่า ชุมชนชายแดน อำเภอท่าลี่ จังหวัดเลย ประกอบอาชีพหลักทางการเกษตร และมีทุนในสังคมที่ชุมชนสามารถใช้ประโยชน์ร่วมกัน เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกในชุมชนได้ และจากผลการวิจัยพบว่าครอบครัวในชุมชนริมแม่น้ำเหืองส่วนใหญ่ประกอบด้วยคนไทยกับคนลาวหรือเป็นบุคคลที่ไม่มีชื่ออยู่ในทะเบียนราษฎรอาศัยอยู่ร่วมกัน ทำให้เกิดปัญหาการออกไปประกอบอาชีพนอกพื้นที่ แต่ชุมชนความสัมพันธ์เชิงเครือญาติแน่นแฟ้น มีการช่วยเหลือเกื้อกูล แบ่งปันกันฉันญาติพี่น้อง และมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันอย่างสม่ำเสมอ ภายใต้การกำกับดูแลของหน่วยงานในท้องถิ่น จากข้อค้นพบดังกล่าวผู้ศึกษาจึงเสนอแนะ ดังนี้ หน่วยงานในท้องถิ่นควรส่งเสริม สนับสนุน ให้สมาชิกใน

ชุมชนดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงให้มีความรู้ด้านการเกษตรอินทรีย์ โดยรับการถ่ายทอดความรู้ และเรียนรู้วิธีปฏิบัติจากภูมิปัญญาในท้องถิ่น หรือประกอบอาชีพเสริมจากทุนที่มีอยู่ในท้องถิ่น ส่งเสริมให้ชุมชนปลูกพืชหมุนเวียนตามฤดูกาล เป็นการสร้างรายได้ตลอดทั้งปี เพื่อชุมชนไม่ต้องเดินทางไปประกอบอาชีพนอกพื้นที่ โดยใช้แรงงานในครอบครัว หรือใช้แรงงานจากญาติพี่น้องชาวลาวในชุมชนใกล้เคียง เพื่อลดต้นทุนในการผลิต และลดปริมาณสารเคมีตกค้างในกระบวนการผลิตจากการใช้ปุ๋ย และยาฆ่าแมลง นอกจากนี้ ยังเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้ผลผลิตด้วยการผลิตอาหารปลอดภัยจากสารพิษ นอกจากนี้จากเอกลักษณ์ของชุมชนพื้นที่ชายแดนริมแม่น้ำเหือง ยังสามารถสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสองฝั่งเหือง ซึ่งเป็นอีกแนวทางหนึ่งในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในชุมชนควรนำไปกำหนดเป็นแผนพัฒนาชุมชนริมฝั่งแม่น้ำเหืองจังหวัดเลย

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. งานวิจัยเพื่อสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เส้นทางท่องเที่ยวอำเภอท่าลี่-แขวงหลวงพระบาง
2. งานวิจัยเพื่อศึกษาปัญหาสังคม และแนวทางการแก้ปัญหาสังคมในชุมชนริมแม่น้ำเหือง จังหวัดเลยที่จะเกิดจากการเปิดประชาคมอาเซียน
3. งานวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจชายแดนจังหวัดเลย
4. งานวิจัยพัฒนาผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่น จังหวัดเลย เพื่อเป็นสินค้าส่งออกในอาเซียน

เอกสารอ้างอิง

ทวีเกียรติ เจนประจักษ์. (2540). **ข้อพิพาทเขตแดนไทย-ลาว**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์.

ปนัดดา ภูเจริญศิลป์ และคณะ. (2555, พฤษภาคม-สิงหาคม). การจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนชายแดนไทย-ลาว. **วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง**, 8(2) : 47-70).

ปิ่นวดี ศรีสุพรรณ. (2547). **วาทกรรมทุนทางสังคม : กระบวนการสร้างแนวคิดและปฏิบัติการในบริบทการพัฒนาของไทย (พ.ศ. 2540-2546)**. ปรินิพนธ์พนธ์หลักสูตรสังคมวิทยา มหาวิทยาลัย สาขาวิชา สังคมวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2552). **โครงการศึกษาวิจัยการลงทุนด้านสังคมภายใต้เงื่อนไขการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และการปรับตัวสู่สังคม-เศรษฐกิจฐานความรู้**. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สำนักงานจังหวัดเลย. (2557). **ผลการดำเนินงานตามโครงการมหาดไทย**. <www.loei.go.th> (27 เมษายน 2557).

สุชาติ ทวีสิทธิ์. (2552). **ครอบครัวข้ามชาติ ตรงพื้นที่ระหว่างชายแดนไทย-ลาว**. <www.ipsr.mahidol.ac.th> (18 กุมภาพันธ์ 2556).

สุพรรณิ ไชยอำพร. (2554). **โครงการวิจัยรูปแบบและขั้นตอนการขับเคลื่อนคุณภาพสังคมของชุมชน**. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

อภิชาติ ปานมุข. (2548). **ภูมิหลังและสภาพเศรษฐกิจสังคมของชาวลาวหลบหนีเข้าเมือง โดยผิดกฎหมายในเขตชายแดนไทย-ลาว จังหวัดเลย**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขา สังคมเพื่อการพัฒนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.